

PRELIMINARNA IZJAVA O LOKALNIM IZBORIMA 2017

24. oktobar 2017

Lokalni izbori ispunili izborne standarde, u opštinama sa srpskom većinom vršen je pritisak na birače, dok je CIK opet kasnila sa informisanjem i edukacijom birača

Koalicija organizacija civilnog društva za posmatranje izbora „Demokratija na Delu“ (DnD) angažovala je preko 2,500 kratkoročnih posmatrača za posmatranje lokalnih izbora, koji su održani 22. oktobra 2017. Posmatrači su bili raspoređeni u svim 2505 biračkim mestima i 899 biračkim centrima, za posmatranje celokupnog izbornog procesa, počevši od priprema za otvaranje glasačkih mesta, čitav proces glasanja, zatvaranje biračkih mesta kao i na kraju prebrojavanje glasova. Izborna kampanja kandidata je praćena od 61 dugoročnih posmatrača izbora, uključujući skupove kandidata i sastanke sa zainteresovanim grupama.

REZIME NALAZA I ZAKLJUČAKA

- Demokratija na Delu (DnD) ocenjuje da su lokalni izbori od 22. oktobra 2017 ispunili kao međunarodne tako i domaće standarde u organizovanju izbora. Proces je protekao mirno i građani su bili slobodni i bezbedni da ostvare svoje izbornopravo. Izuzetak su opštine sa srpskom većinom, u kojima se na birače iste zajednice vršen pritisak da glasaju. Deo ovog pritiska proistekao je od birača koji su na organizovan način došli iz Srbije da glasaju u ovim opštinama. Zabeleženo je i niz nepravilnosti koje generalno nisu ugrozile regularnost ukupnog izbornog procesa.
- Ozbiljniji problem koji je pratio izborni proces bio je neslaganje glasačkih listića za predsednika opštine sa listićima za skupštine opštine, koje je potvrđeno putem svežnja glasačkih listića. Ovi slučajevi su najviše bili izraženi u opštini Mitrovica. Drugi problem koji se pojavio na dan izbora, bio je u opštini Dečani, gde su raspodeljeni pečati u biračkim mestima za overu glasačkih listića povučeni jer su raspodeljeni pogrešno. To je rezultiralo privremenim prekidom procesa glasanja. Ove dve prirode nepravilnosti nisu bile izražene u prethodnim izbornim procesima stoga zahtevaju zvanično objašnjenje od strane CIK-a.
- Nepravilnosti koje su evidentirane na dan izbora na celoj teritoriji Republike Kosova bile su: i) prisustvo propagandnog materijala u blizini biračkih centara; ii) nedostatak izbornog materijala; iii) prisustvo neovlašćenih lica; iv) fotografisanje glasačkog listića; v) porodično glasanje; vi) asistencija biračima više od jednom; vii) glasanje van glasačke kabine. Problemi sa biračkim spiskovima ostaju evidentni.

- Naši posmatrači su izvestili o brojnim slučajevima kada su građani naišli na poteškoće pronalazjenja svojih imena u biračkim spiskovima, kao i da su pronašli imena svojih preminulih članova porodice na spisku. Ovo ugrožava poverenje javnosti u tačnost biračkog spiska.
- DnD ocenjuje pozitivno rad brojnih članova odbora biračkih mesta (OBM) u preduzimanju hitnih mera za rešavanje problema koji su pratili proces glasanja i prebrojavanja. Međutim, neophodne su kvalitetnije obuke, s obzirom da jedan deo članova OBM-a nisu dobro upoznati sa procedurama glasanja a posebno sa popunjavanjem obrazaca i pakovanjem materijala.
- DnD ocenjuje da je CIK počela sa kašnjenjem informisanje i edukaciju građana o procesu i načinu glasanja, odnosno samo nedelju dana pre izbora. Uprkos time što su lokalni izbori 2017 organizovani u redovnom vremenskom roku.
- CIK je retko održala sastanke i nisu podelili materijal od sastanaka, otežavajući tako proces praćenja ovih sastanaka.
- CIK po prvi put od stupanja na snagu Zakona o opštim izborima (ZOI) u 2008. godini, zatražila je proveru kandidata političkih subjekata koji su osuđeni za krivična dela u poslednje tri godine.
- Nakon što je sertifikovala kandidate političkih subjekata, CIK je zatražila proveru da li su isti osuđeni za krivična dela u poslednje tri godine, kako je utvrđeno ZOI-om. Vredi napomenuti da je ovo prvi put da je CIK zatražila takvu proveru nakon devet godina od usvajanja zakona. Sudski savet Kosova utvrdio je da su 87 kandidata bili osuđeni za krivična dela u poslednje tri godine, tako da je CIK donela odluku o desertifikaciji ovih kandidata. IPŽP je potvrdio odluku CIK-a, ali ne i Vrhovni sud, koji je nakon žalbe tri kandidata, utvrdio da je ova zakonska odredba u suprotnosti sa Ustavom. Kao rezultat toga, CIK je poništila svoju odluku o desertifikaciji i omogućila svim kandidatima da se vraćaju izbornoj trci.
- Misija OEBS-a na Kosovu i u ovim izborima je asistirala CIK-u u organizovanju izbora u 4 opštine na severu zemlje. U ovim opštinama dozvoljena je identifikacija birača sa dokumentima države Srbije, što je u suprotnosti sa domaćim zakonodavstvom.
- Izborna kampanja je generalno protekla mirna uz jedan broj izolovanih incidenata koji nisu ugrozili duh slobodne i demokratske izborne kampanje. Politički subjekti su bili zreli i doprineli su odvijanju konkurentne i mirne izborne kampanje gde su pred građanima predstavili njihove opcije i programe, a takođe su predstavili kandidate za predsednike i za skupštine opština.
- Izborna kampanja u opštinama sa srpskom većinom je protekla u napetije okruženje, u kojima je nedostajao duh slobodne konkurentnosti između političkih subjekata. Neposredno prisustvo i uticaj srpskih državnih zvaničnika imala je za cilj uticaj u slobodnu volju građana za koga treba da se glasa.

- Samo jedan mali broj političkih subjekata, odnosno 6 od njih su pozitivno odgovorili na zahtev DnD-a za prijavu njihovih troškova izborne kampanje.
- Najveće nepravilnosti koje su pratile izbornu kampanju bile su: i) upotreba javnih resursa, ii) jezik mržnje, iii) postavljanje izbornog materijala u suprotnosti sa pravilnikom, iv) učešće dece u izbornim aktivnostima, v) nedostatak pristupa za osobe sa ograničenim sposobnostima. Na izornoj kampanji su dominirali muški kandidati kao u publici tako i kao govornici u aktivnostima političkih subjekata.

Istorijat lokalnih izbora 2017

Lokalni izbori od 22. oktobra 2017. održani su u redovnom ustavnom roku. U skladu sa članom 4. Zakona Br. 03/L-072 o lokalnim izborima, članom 6. Zakona Br. 03/L-094 o predsedniku Republike Kosova, predsednik Tači je održao konsultacije sa političkim strankama i odlukom je raspisao datum izbora.

Prethodni lokalni izbori održani su 3. novembra 2013. godine i po prvi put su održani u svim opštinama u zemlji (38 opštine) uključujući u 4 opštine na severu Republike Kosova. To se desilo na osnovu prvog sporazumu o principima koji uređuju normalizaciju odnosa, postignutog 19. aprila 2013. u okviru dijaloga Kosovo-Srbija i ratifikovan u Skupštini Kosova 27. juna 2013. OEBS je bila uključena u olakšanje prve runde lokalnih izbora na severu, kao i glasanja van Kosova u Srbiji i Crnoj Gori.

I u ovim lokalnim izborima izborni proces u 4 opštine na severu zemlje je protekao uz pomoć OEBS-a. Dana 12. oktobra 2017, na sastanku između šefa misije OEBS-a na Kosovu, g. Jan Braathu i predsednice CIK-a, gđa Valdete Daka, dogovoreno je da OEBS pruža tehničku podršku za CIK samo na dan izbora.

U lokalnim izborima 2013. godine, od 1.792.913 upisanih birača, glasali su 811.489 građana u svakoj opštini dok je broj birača koji su glasali van biračkog mesta bio 18.882. Odziv na izborima je bio 46.31%.

U vremenskom periodu od prethodne runde lokalnih izbora 2013, izborni proces je organizovan u opštini Gračanica, 18. januara 2015, nakon ostavke predsednika opštine koje je preuzeo funkciju zamenika premijera u Vladi Kosova, kao i u opštini Drenas (Glogovac) 4. decembra 2016. godine. Izabrani predsednik ove opštine koji je bio na čelu opštine u svom trećem mandatu, dao je ostavku 25. oktobra 2016. To se desilo dan nakon što je Apelacioni sud potvrdio presudu u slučaju poznat kao „Drenica 2“, prema kojoj je g. Demaku osuđen na 3 godine zatvora za krivična dela u vezi sa ratnim vremenom. U Drenasu je održana i druga runda glasanja, jer u prvoj rundi nijedan od kandidata nije uspeo da osvoji većinu glasova.

Pravni okvir

Izborni sistem u Republici Kosova utvrđen je Ustavom zemlje i definisan specifičnim zakonima. Ustav Republike Kosova garantuje slobodu udruživanja i pravo na izbor i biti izabran.

S druge strane, ključni zakoni koji uređuju u detaljima izborni proces u zemlji su Zakon o opštim izborima, Zakon o lokalnim izborima, Zakon o finansiranju političkih subjekata kao i Krivični zakonik Republike Kosova, kojim se predviđaju kazne od 3 meseca do 5 godine za krivična dela povezana sa izbornim procesom. Još dva važnih zakona koji se nadovezuju sa lokalnim izborima su Zakon o lokalnoj samoupravi i Zakon o administrativnim granicama opština. Centralna izborna komisija (CIK) kao organ upravljanja izborima takođe je donosila Izborna pravila koja služe za regulisanje specifičnih aspekata izbornog procesa.

Svaka opština se smatra jednom izbornom zonom. Svaka Skupština opštine bira se direktno glasovima birača koji su upisani u opštini u kojoj se održavaju izbori za Skupštinu opštine. Politički subjekat podnosi listu kandidata za sertifikaciju za svaku opštinu u kojoj učestvuje na izborima na osnovu procedura utvrđenih Zakonom o opštim izborima, Zakonom o lokalnim izborima, Zakonom o lokalnoj samoupravi, kojim se utvrđuje broj članova skupština opštine i pravila CIK-a. Svaka lista kandidata sadrži najmanje 30% sertifikovanih kandidata različitog pola od onog koji je većina na listi. Svaki sertifikovani politički subjekat se pojavljuje na listi koja je otvorena za svaku opštinu u kojoj sertifikovani politički subjekat učestvuje na izborima. Ostvarivanjem svojeg izbornog prava, birač glasa za jednog sertifikovanog političkog subjekta i može da glasa za jednog kandidata iz liste kandidata tog političkog subjekta. Ukoliko na glasačkom listiću ima više od jednog kandidata, prebrojava se samo glas za politički subjekat. Glasanje za političkog subjekta smatra se kao glas za prvog kandidata na listi kandidata političkog subjekta.

Rodna kvota od 30% obezbeđuje da najmanje svaki treći kandidat političkog subjekta bude od manje zastupljenog pola, koja se primenjuje i na podeli mesta za odbornike u Skupštini.

Mandat predsednika opštine i Skupštine opštine je 4 godine.

Sertifikacija kandidata

Dana 31. avgusta je završen proces sertifikacije političkih subjekata i konačnih (ispravljenih) spiskova kandidata za Skupštine opština. CIK je za opštinske izbore 22. oktobra sertifikovala 91 političkih subjekata, od kojih 35 političkih stranaka, jednu koaliciju, 30 građanskih inicijativa i 25 nezavisnih kandidata. CIK je takođe sertifikovala i 7080 kandidata političkih subjekata koji su kandidovali za jedno mesto u skupštinama opština relevantnih opština.

Rok za sertifikaciju političkih subjekata za lokalne izbore počeo je od 22. juna i završio se 22. avgusta 2017. Žreb za redosled političkih subjekata na glasačkom listiću je održan 11. septembra 2017. godine, iako je prvobitno bilo predviđeno da se održi 6. septembra.

Nakon sertifikacije kandidata političkih subjekata, CIK je zatražila proveru da li su isti osuđeni za krivična dela u poslednje tri godine, kao što je utvrđeno ZOI-om. Vredi napomenuti da je ovo prvi put da je CIK zatražila takvu proveru nakon devet godina od usvajanja zakona. Sudski savet Kosova je utvrdio da su 87 kandidata bili osuđeni za krivična dela u poslednje tri godine, čineći da CIK donosi odluku za desertifikaciju tih kandidata. IPŽP je potvrdio odluku CIK-a, ali ne i Vrhovni sud, koji je nakon žalbe tri kandidata utvrdio da je ova zakonska odredba u suprotnosti sa Ustavom. Kao rezultat toga, CIK je poništila svoju odluku za desertifikaciju i omogućila svim kandidatima da se vraćaju izbornoj trci.

Birački spiskovi, broj birača i birački centri

U konačnom biračkom spisku ima ukupno 1,890,952 birača, od kojih 18,011 birača koji će glasati po prvi put. Preko 5,000 lica je uklonjeno sa biračkog spiska nakon izbora od 11. juna, u cilju njihovog čišćenja od preminulih lica.

CIK je odobrila i broj biračkih centara. Broj biračkih centara na ovim izborima je 899 (10 biračkih centara više nego na prevremenim parlamentarnim izborima 11. juna), sa ukupno 2,505 biračkih mesta (15 biračkih mesta više nego u junu 2017. godine).

Izborna kampanja

Izborna kampanja za lokalne izbore od 22. oktobra 2017. počela je 21. septembra 2017. godine i završila se 20. oktobra 2017. Imajući u vidu da su lokalni izbori održani u redovnom roku, period izborne kampanje je trajao 30 dana, kako je utvrđeno Zakonom o lokalnim izborima.

Demokratija na Delu (DnD) putem 61 dugoročnih posmatrača, tokom trideset dana kampanje za lokalne izbore, pratila je 1,369 aktivnosti sertifikovanih političkih subjekata, realizovala intervjue sa kandidatima koji učestvuju na izbornoj trci kako bi razgovarali u vezi sa tokom izborne kampanje, te je pratila sastanke Centralne izborne komisije (CIK) i Opštinskih izbornih komisija (OIK).

DnD ocenjuje da je izborna kampanja bila mirna, održana u konkurentnom okruženju, gde su politički subjekti predstavili svoje programe upravljanja i kandidate za predsednike opština i skupštine opština. Tokom izborne kampanje učešće građana i medija u izbornim aktivnostima održanim od strane političkih subjekata je bilo sigurno i neometano. Dok, zabeležen je mali broj incidenata koji su bili izolovani slučajevi i koji nisu ugrozili izbornu kampanju.

Izborna kampanja u opštinama sa srpskom većinom održana je u napetijem okruženju, u kojem je nedostajao duh slobodne konkurentnosti između političkih subjekata. Neposredno prisustvo i uticaj srpskih državnih zvaničnika imala je za cilj uticaj na slobodnu volju građana o tome za koga da glasaju.

Tokom izborne kampanje za lokalne izbore 2017. godine, veći deo aktivnosti održanih od strane političkih subjekata bila su izborni skupovi do 100 učesnika, sastanci sa građanima, zainteresovanim grupama i sastanci od vrata do vrata. Poslednja nedelja izborne kampanje zabeležila je intenziviranje izbornih aktivnosti političkih subjekata i sastanaka sa građanima do 1,000 učesnika.

Najčešće nepravilnosti koje su pratile tok izborne kampanje bile su upotreba javnih resursa, odnosno korišćenje službenih vozila, učešće civilnih službenika i službenih lica u kampanji.

Politički subjekti su bili uzdržaniji u korišćenju jezika mržnje, međutim, tokom izbornih aktivnosti političkih subjekata zabeleženi su slučajevi upotrebe jezika mržnje, za koje je IPŽP izricao i novčane kazne.

Uključivanje dece u izbornu kampanju u aktivnostima političkih subjekata, predstavilo je evidentirani problem u 30% izbornih aktivnosti koje je pratio DnD i njihov ukupan broj u ovim aktivnostima je bio 3,994 dece.

Dok, pristup osobama sa invaliditetom nije bio garantovan u 29% izbornih aktivnosti političkih subjekata.

Tokom izborne kampanje učešće žena je bilo nisko, samo 8 žena su bile kandidatkinje za predsednika opštine od 204 kandidata. Učešće žena je nastavljeno u niskim nivoima tokom celog perioda izborne kampanje. U svim aktivnostima koje je pratio DnD, učešće žena je bilo u proseku od 10%. Dok, što se tiče učešća žena kao govornice, njihovo učešće je bilo 21%.

U većini praćenih slučajeva Policija Kosova se pobrinula za obezbeđivanje izbornih aktivnosti. Tokom 30 dana kampanje moglo se primetiti da polovina aktivnosti održanih od strane političkih subjekata nisu imale nikakvo obezbeđenje. Dok su medije bile prisutne u 51% izbornih aktivnosti političkih subjekata i mogli su slobodno izveštavati.

Posmatrači izbora

Na preporuku Kancelarije za registraciju i sertifikaciju političkih stranaka, CIK je akreditovala ukupno 33,200 posmatrača. Ovaj broj posmatrača sastoji se od posmatrača koji predstavljaju političke subjekte, nevladine organizacije, međunarodne organizacije, lokalne i međunarodne medije.

Koalicija organizacija civilnog društva za posmatranje izbora "Demokratija na Delu" (DnD) angažovala je preko 2,500 kratkoročnih posmatrača za posmatranje na dan izbora i 61 dugoročnih posmatrača za praćenje izborne kampanje i izbornog dana.

Izborni dan

Izborni dan je uglavnom protekao uz poštovanje demokratskih standarda za slobodne i fer izbore. Proces je protekao mirno a građani su bili slobodni i sigurni da ostvaruju svoje izborni pravo. Zabeleženo je nekoliko nepravilnosti koje uglavnom nisu ugrozile ukupan tok izbornog procesa.

Kašnjenja u otvaranju biračkih mesta u 07:00 su zabeležena u 5.9% biračkih mesta.

Posmatrači DnD-a su izvestili o prisustvu propagandnog materijala političkih subjekata u krugu od 100m Biračkog centra (BC). Ova pojava koja se sankcioniše Zakonom o opštim izborima (ZOI), član 85. uočena je u 3.67% biračkih mesta na nivou zemlje. Dok, su zabeleženi slučajevi stranačke propagande na nekoliko biračkih mesta, u kojima su u glasačkoj kabini pronađene liste putem kojih su birači dobili instrukcije za koga da glasaju. Zabeleženi su takođe i izolovani slučajevi distribucije vizitkarti za određene kandidate.

Ujutro, za vreme otvaranja biračkih mesta, u 2.4% biračkih mesta na nivou zemlje nedostajao je izborni materijal. U opštini Dečane u 22 biračkih mesta zabeležene su nepravilnosti sa pečatom za overu glasačkih listića, što je dovelo do kašnjenja u otvaranju biračkih mesta i u njihovom privremenom zatvaranju. Druge nepravilnosti bile su povezane sa izolovanim slučajevima nedostatka izborne knjige i nedostatka glasačkih listića.

Drugi deo izbornog dana, odnosno posle 12:00 časova bio je praćen nepravilnostima koje nisu ranije zabeležena. Izveštavano je o prekidu procesa glasanja u jednom broju biračkih mesta u različitim opštinama zemlje, zbog neslaganja između broja glasačkih listića za predsednika opštine i listića za skupštinu opštine. Nakon prijavljivanja ovih slučajeva, policija je uhapsila jedan broj predsedavajućih biračkih mesta. Ovakvih slučajeva je najviše bilo u opštinama Mitrovica, Klina, Suva Reka, i Priština.

Generalno, tokom ovih lokalnih izbora zabeležen je pad slučajeva povezanih sa porodičnim glasanjem u odnosu na parlamentarnim izborima i poteškoćama pronalaženja imena na biračkom spisku. Porodično glasanje je evidentirano ukupno u 3,060 slučajeva na nivou Kosova. Opštine u kojima je bilo najviše porodičnih glasanja su: Đakovica (770), Lipljan (446) i Peć (296).

Dok, poteškoće birača u pronalaženju imena na spisku bilo je u 511 slučajeva. Opštine koje imaju najviše takvih slučajeva su Mitrovica (145) i Priština (144).

Izveštavano je o slučajevima fotografisanja glasačkih listića od strane birača, praksa koja je povezana sa mogućnošću kupovine glasa. Vredi napomenuti da je policija privodila određeni broj birača prijavljenih birača za fotografisanje glasačkog listića u cilju preduzimanje odgovarajućih procedura.

Kao u svim izbornim ciklusima, i na lokalnim izborima 2017. godine, bilo je slučajeva glasanja izvan biračkih kabina (ili objavljivanje glasa), dok asistencija biračima pružena više od jednom zabeležena je u ukupno 193 slučajeva, na 65 biračkih mesta (ili u procentima 2.6 % biračkih mesta). Na čelu su opštine: Peć (40 slučajeva), Suva Reka (31) i Prizren (28).

Prisustvo neovlašćenih lica uočeno je u 0.81% biračkih mesta. Dok je prijavljeno da u 37% biračkih mesta nije osiguran pristup osobama sa ograničenim sposobnostima, a učešće žena kao članice biračkih odbora je 29.24%.

Odziv na lokalnim izborima 2017. godine prema službenim podacima CIK-a bio je 43,68% građana sa pravom glasa. Veličina izbornog tela na lokalnim izborima prema službenim podacima CIK-a iznosi 1,890,952 birača.

Opštine sa najvećim odzivom birača na izborima su: Mamuša (65,29%), Klokot (63,15%) i Parteš (56,46%).

Razmatranje žalbi

Od 21.09.2017 do 22.10.2017 u IPŽP-u dostavljene su 313 žalbe i 4 predstavke. Od toga, 216 žalbe odnose se na kršenje Kodeksa ponašanja Zakona o opštim izborima tokom izborne kampanje, od kojih su 142 žalbe usvojene, 46 su odbijene, 5 su bile nedozvoljene, 13 žalbe su povučene od strane podnosioca, 9 su podnesene nakon isteka roka, i jedna žalba je još u postupku razmatranja.

S obzirom da politički subjekti nisu sprovodili Kodeks ponašanja tokom izborne kampanje, IPŽP je izrekla novčane kazne u skladu sa Zakonom o opštim izborima i Unutrašnjim pravilima IPŽP-a. Što se tiče novčanih kazni, IPŽP je najviše kazni izrekao LDK-u, sa ukupno 70,300.00 €. Sledi PDK sa 22,450.00 €, AKR sa 18,500.00 €, AAK sa 13,550.00 €, Alternativa

sa 12,950.00 €, NISMA sa 2,850.00 € itd. Ukupni iznos izrečenih novčanih kazni političkim subjektima je 196,750.00 €.

Demokratija na Delu je podnela ukupno 26 žalbi u IPŽP-u, od kojih su 21 usvojene. Iznos novčanih kazni izrečene političkim subjektima od dostavljenih žalbi DnD-a je 12.350 €.
